

Ved stiftelsen av Fedrelandslaget

Taler

Fridtjof Nansen

Dato

29 januar 1925

Sted

Oslo

Omstendigheter

Storsalen i Calmeyergatens Misjonshus

1 Mine damer og herrer! Av de tre foregående talere er det sagt så slående og så
ypperlige ting om den bevegelse som skulde søkes støttet ved dette møte her i
Oslo idag, at det er lite for mig å tilføie. Det er sant hvad som er sagt, at det er en
vanskelig tid, en krisetid vi lever i, og fremtiden kan kanskje ha enda mørkere
5 muligheter enn dem vi er midt oppe i. Vi lider under følgene av den største
verdensbrand som jeg tenker vi kan si menneskeheten har oplevd, en
verdenskatastrofe, da lidenskaper og de slette instinkter hos menneskene blev
satt i bevegelse og avfødte all den styggedom, alt det onde og dårlige som kunde
ventes.

10

Ser vi oss om i Europa idag og spør hvad det er som særlig er bristen i vår tid, da
må vi vel innrømme at det er mistilliten, mismotet, hatet, misunnelsen. Mistillit
- og også hat - mellem folkene, mistillit - og også hat og misunnelse - mellem
klassene innen samfundet. Men på mistillit og hat og misunnelse kan ingen
15 fremtid bygges! Det er negative følelser, som ikke kan bringe noe positivt. Det
kan bare bringe ondt, men intet godt. Her er det først og fremst roten til ondet
ligger, og hvor arbeidet nu må tas op.

For å skape den tillit som så sårt trenges, gjelder det vel først og fremst å skape
20 følelsen av sammenheng, solidaritetsfølelse, forståelse av at vi alle er medlemmer
av én menneskehet, som har ett felles ve og vel - vi er medmennesker, vi er
nester. I all sin gjerning må menneskene i alle land og i alle klasser stadig holde
sig for øie, at intet stort og godt kan fremmes i verden uten samarbeide. Og
dette gjelder sannelig ikke minst i vårt land. Det å legge ryggen til og løfte i flokk,
25 arbeidsgivere og arbeidere, by og bygd, det er det som det fremfor alt nu
kommer an på, skal vi ha håp om å skape lysere og rummeligere kår i dette land
og komme op av den hengemyr vi sitter fast i, og som det kan se ut som vi

synker dypere og dypere ned i.

30

Det å føle i sammenheng, å føle sig som en del av det hele, det er det vel i sin innerste kjerne som er kultur, som skiller kulturfolket fra barbaren. Følelsen av å være en integrerende del av hele menneskelivets, samfundslivets innviklede samspill, være i sammenheng med fortid, med nutid og med fremtid. All utvikling, alt virkelig og varig fremskritt må, enten vi vil eller ei, bygge på det som var; det er en sikker historiens erfaring. Intet i menneskehetens liv og utvikling skjer i plutselige sprang.

35

Det er sagt at det er en vanskelig tid for ungdommen å leve op i, og det er visselig sant. De som er unge idag, var jo barn dengang verdenskrigen brøt løs, og de har levd op i en rå, brutal tid, da menneskenes beste og edleste følelser blev avstumpet. De har lidt skibbrudd på omtrent alt de blev opdratt til å tro på av skjønt og stort. Det er skuffelser på alle kanter, og livsinnholdet er for det meste blitt en rekke desillusjoner. De idealer menneskene bekjente sig til sviktet jo ved første hanegal, da den store prøven kom, og alle de høie mål vi hørte om, og som det blev kjempet for, hvad hører vi om dem nu? I stedet har vi sett en brutal profittjakt, en hensynsløs egennytte og hatefull griskhet bre sig på alle kanter. Er det underlig da, om ungdommen har mistet troen og er blitt lei og kjed av de store ord og de fete fraser? Er det mer enn vi kunde vente, at den dypt skuffet over det gamle søker inn på nye veier?

45

50

Det er forståelig at ungdom har søkt ut mot nye former, nye idealer, og at den bl.a. har følt sig tiltalt av kommunismen som motsetning til de kapitalistiske samfundsbegreper. Kommunismen er jo en skjønn lære, som står i pakt med den første primitive kristendom, en lære hvis prinsipp skulde være å søke virkelig gjennomført likheten for alle, og som jo bygger på meget av det som er de høieste idéer hvortil vi alle bekjenner oss, og som jo nettop er noe av hovedtrekkene i den kristne morallære. Det er derfor så underlig å se, at mange av dem som kaller sig kommunister nettop angriper kristendommen og setter bekjempelsen av den på sitt program.

55

60

Men så skjønn den virkelig kommunistiske lære kan være, så er vanskeligheten ved den, at den passer alene for et lite og ytterst primitivt samfund. Jeg har selv levd i et sådant. Jeg har levd i det eskimoiske samfund, hvor kommunismen praktisk talt er gjennomført. Eiendomsbegrepet finnes så å si ikke, utenfor de viktigste personlige bruksgjenstander. Eiendom av land f.eks., eller eiendomsrett

65

til jaktfelter eller fiskeri, som jo for dem er av så avgjørende betydning, finnes ikke. Ja, meget av den fangst som en eskimo gjør, har han ikke engang helt rett til
70 for sig og sin familie, men må dele med andre. Men så lenge fangsten gir tilstrekkelig utbytte, lever eskimoene lykkelig, lykkeligere kanskje enn de fleste av oss. De er glade barn, som ingen sorger har for den dag imorgen.

Men intet høiere og mer komplisert samfund kan bygges op og utvikles på en
75 slik virkelig kommunistisk grunnvoll. Så snart samfundet blir større, tilgangen på livsfornødenheter vanskeligere og mer innviklet, og hele samfundsorganismen som følge derav mer komplisert, må ethvert individ ha sitt arbeide mer bestemt begrenset og sikret. Han må kunne vite nøiaktig, hvordan han skal kunne erverve det nødvendige for å leve og underholde sin familie.
80 Han må vite, at det han har erhvervet også tilhører ham og kan brukes av ham og hans familie, m.a.o. eiendomsbegrepet må innføres. Det har vist sig i alle samfund, at noe av det første menneskene må begynne med når deres samfund skal kunne utvikle sig til høiere trin, det er å innføre individets ansvar og eiendomsrett. Derfor er det min overbevisning, at kommunismen med
85 avskaffelse av eiendomsretten umulig kan danne grunnvoll for et kultivert, komplisert samfund. Dertil er tilgangen på livsfornødenheter altfor begrenset, og jorden for tett befolket. Å gjøre et slikt eksperiment blir bare å sette samfundet tilbake, skape kaos og å gjøre den samme utvikling om igjen.

Men se, det at man har en slik overbevisning hindrer selvsagt ikke, at man kan drøfte det kommunistiske program likesom man drøfter andre programmer. Ordet skal være fritt, og de som tror på kommunismen som fremtidens løsning, må selvsagt ha rett til å arbeide for den og tale for den, så lenge de ikke forsøker å gjøre det med ulovlige midler, eller å sette sig ut over lov og rett og opfordre til
90 lovbrudd.

Men noe helt annet er det, når et parti vil påtvinge samfundet sin lære med brutal makt, mot dem vil vi stå samlet. De må, om de forsøker på det, slås ned, det være sig fascister eller kommunister [i 1942 erstattet med: "fra hvilken kant
100 de enn kommer".] Det er brudd på og hån mot all rettferdighetsfølelse i et samfund hvor hvert individ kan gjøre sin lovlige innflydelse gjeldende gjennom almindelig stemmerett, at et mindretall, som ikke kan nå frem ad den vei, vil sette sig ut over lov og rett og med brutal makt og plutselig overrumpling gjøre sig til herre over samfundet og påtvinge det sin lære og sitt styre. Dette er å
105 vende tilbake til barbariet og anarkiet. Det er, som Worm-Müller så riktig sa,

den reneste militarisme, det er Ludendorff på en annen måte. [Foregående periode er strøket av sensuren i 1942-utgaven.] Jeg gjentar det, det er like ille enten slike forsøk på å sette makten i rettens sted kommer ovenfra eller
110 nedenfra, og en lære som hevder retten til å bruke makt på den vis, vil vi bekjempe og arbeide imot ved å søke å gi folk opplysning; for hele læren kan alene finne utbredelse på grunn av stor uvidenhet om samfundslovene og hvad historien lærer.

115 Det har vært hevdet og historien viser, at blodige revolusjoner har vært berettiget, ja tilmed til sine tider nødvendige. Dette kan vel på en viss måte være riktig, skjønt jeg tror at revolusjoner i de fleste tilfelle gir tvilsom fordel. Revolusjon er en overordentlig kostbar måte å reformere samfundet på, og det viser sig at det svært ofte fremkaller reaksjoner. Men la det være som det vil. Hvis
120 det overhodet kan være tale om at en revolusjon skulde være berettiget, må det alene være i et samfund hvor det ikke er almindelig borgerlig frihet, og hvor klasser av folk er undertrykt, og på grunn av den mangelfulle politiske frihet må leve i kår som ikke er menneskeverdige. Derfor måtte en revolusjon i et land som Russland synes uundgåelig på grunn av alt det som der er skjedd.

125 Men å tale om retten til revolusjon i et samfund med full borgerlig frihet, almindelig stemmerett, like rett for alle, hvor enhver kan arbeide sig op til de høieste stillinger, det lyder nærmest som latterlig vrøvl, og det norske folk er sannelig i sin kjerne for sundt til at det i virkeligheten vil la sig by noe slikt. Jeg
130 kan heller ikke tro, at de fleste av dem som sier det mener noe videre med det eller har ganske klart for sig hvad de taler om, men like fullt kan nu slikt ansvarsløst snakk gjøre meget vondt og forvirre mange uvidende folks begreper. Derfor er et opplysningsarbeide på dette område påkrevet. Det gjelder å få alle lag av folket til klart å forstå, hvilken forskjell det er i et samfund mellem det gamle:
135 at makt er rett og det nye: at rett er rett, og at det gjelder for alle. Et samfund som har grobunn, som har fremtidsmuligheter i sig, det bygges, og må bygges, på rett og rettferdighet for alle innen samfundet, det være sig høi eller lav, og ikke må det tåles at noen klasse vil forsøke på å tyrannisere de andre, det være sig ved revolusjon eller på annen vis.

140 Fedrelandslaget vil arbeide for forståelse av dette i by og bygd. Når vi ser hvor gjærende og usikker ungdommen er i alle land i denne tid, da må vi med glede hilse en bevegelse som den som her søkes reist blandt norsk ungdom, og den må vi alle støtte efter evne. Fedrelandslagets program er å få sveiset det norske folk,

by og land, alle klasser, sammen til ett folk med samfølelse, med følelse av at vi alle arbeider for et stort felles mål - Norge, for å gjøre fremtiden, kårene i dette vårt fedreland så rummelige og så fri som mulig er for alle borgere. Vi vil arbeide oss sammen til et folk, som i klar forståelse av sine store fremtidsmuligheter vil bygge denne sin fremtid på lovens og rettferdighetens grunn, og hvor hvert individ vil ha full rett til arbeide og betingelser for å utvikle og utnytte sine evner uten hindringer av overklasse eller underklasse. Det er en slik fremtid som medlemmene av dette lag vil søke å skape for Norges folk, og i dette arbeide vil vi eldre ønske de unge hell og fremgang, og vi vil takke dem for at de har tatt initiativet til det. Vi vil gjerne være med å yde vårt bidrag for at arbeidet kan gjøres lettere for dem. Gid dette lag må vokse sig stort og sterkt og få den norske ungdom med sig i alle landsdeler, og bringe lykke og glede og trivsel til alle samfundslag!

Kilde

A. H. Winsnes (red.): Nansens røst, bd. 2. Oslo 1942, s. 636-641. (Kilden, som tydeligvis har gjennomgått politisk sensur, er korrigert etter Kagge (red.): Fridtjof Nansen. Eventyrlyst, Kagge Forlag AS, Oslo 2011, s. 233-237)

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/ved-stiftelsen-av-fedrelandslaget>